

Д-2
ДЕПРИВАЦИИ КАЈ ОСУДЕНИ ПОЛНОЛЕТНИ ЛИЦА И ДЕЦА
КОИ ИЗДРЖУВААТ КАЗНА ЗАТВОР - ЗАТВОР ЗА ДЕЦА

Киткањ З.

*Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Филозофски факултет-
Институт за специјална едукација и рехабилитација*

Секое осудено полнолетно лице и дете во судир со законот се разликува по своите биолошки, емоционални, интелектуални и социјални карактеристики кои влијаат на интегрирањето во затворениот општествен систем. Од наведеното произлегуваат и индивидуалните разлики во доживувањето на депривациите. Разните облици на депривации кои оставаат последици по менталното здравје кај секоја индивидуа се значаен фактор кој го отежнува процесот на превоспитување и враќање на осудените деца и полнолетни лица во отвореното општество.

Проблем на ова истражување се разните облици на депривации што ги продуцира казната лишување од слобода како и степенот односно нивото на нивното појавување кај возрасните и малолетните осудени лица.

Примерокот на истражување го сочинуваат 100 осудени лица избрани според видот на одделение во кое издржуваат казна, календарската возраст и времето поминато во затворениот систем. Истражувањето се реализира во: Затвор за деца Охрид; КПД Идризово и КПД во Штип. Според степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата на движење и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица сите установи се од затворен тип.

Податоците за истражувањето се добиени преку анкетирање и полуструктурирано интервју. Во истражувањето се користени следните независни варијабли: видот на одделението според затвореноста; времето поминато во затвор како и рецидивизам во пенолошка смисла. Зависна варијабла е степенот, односно нивото на присуство на депривација.

Резултатите од истражувањето укажуваат дека постои разлика во степенот на присуство на депривации и тоа според: времето поминато во затвор; календарската возраст, според тоа дали се рецидивисти во пенолошка смисла како и според видот на установата односно одделението во зависност од степенот на обезбедување, степенот на ограничување на слободата на движење и видовите на третман што се применуваат спрема осудените лица.

Клучни зборови: осудени, депривации, возрасни, деца, казненопоправен дом.

Вовед

Под терминот *депривација* се подразбира состојба на потполно или недоволно исполнување на психичките, социјалните и емоционалните потреби на човекот (Видановиќ, 2006, стр. 18). Според речникот Merriam-webster депривација е состојба во која некој е спречен да поседува, или да користи нешто, односно состојба на лишување, од статусот или позицијата како и од одредени придобивки што една личност претходно ги уживала.

Депривациите се неминовни и нераздвоени последици на извршувањето на казната затвор кои пак последици можат сериозно да ја нарушат менталната состојба на осуденото лице и да го отежнат спроведувањето на третманот на ресоцијализација (Петровиќ и Јованиќ, 2018, стр. 36). Заради ублажување на депривациите кај осудените лица, правните прописи со кои е регулирано извршувањето на казната лишување од слобода предвидува разни погодности за осудените лица. Таквите погодности ги доделува директорот на КПУ на предлог на комисија за погодности.

Според Законот за извршување на санкции, погодности се предвидени за осудениците кои со своето однесување позитивно влијаат на останатите осуденици, односно ги исполнуваат своите обврски на работното место, се придржуваат на куќниот ред, се вклучуваат со свои предлози во изготвувањето на третманот за превоспитување и слично. Погодностите претставуваат дополнителни можности за контактирање на осуденото лице со надворешниот свет, но и за подобрување на неговите услови за живот во установата во која ја издржува казната (Мојаноски и сор., 2014, стр.94; Јовановиќ, 1995, стр. 97). Според Сајкс (1958, стр. 77) внимание заслужуваат следните пет депривации и тоа:

- слобода
- материјални добра
- хетеросексуалните односи
- автомија - независност
- безбедност (сигурност)

Наведените депривации се дел од затворската казна, но и последица на затворањето на голем број на осудени криминалци на едно место. И покрај тоа што на лик не се брутални како физичкото измачување депривациите вршат силен ментален притисок на осуденото лице. Од друга страна во голема мера го отежнува третманот на ресоцијализација и социјалната интеграција на осуденото лице по издржувањето на казната.

Депривацијата на слобода е темелна и основа депривација од која произлегуваат сите останати депривации. Со сместувањето во затворот, осуденото лице не само што ја губи слободата во однос на надворешниот свет туку ја губи или му е ограничена слободата и во рамките на самата казненопоправна установа. Осудените лица најтешко ги погодува или боли прекилот на емоционалните и социјалните врски со најблиските. Сепак

најмногу ги погодува чувството дека ја изгубиле довербата на луѓето и моралното неприфаќање од средината каде што живееле. Губењето на слободата по правило доведува и до губење на работното место, а неретко и на семејството (Морис, 1963, стр.165). Личноста на осуденото лице е изложена на деградација бидејќи со самото доаѓање во затвор ги губи порано стекнатите позиции во различни сфери на општественото живеење во отвореното општество. Самиот чин на испитување, земање на отисоци, фотографирање, потстрижувањето и слично предизвикуваат чувство на помала вредност кај затвореникот. (Гофман, 1968, стр. 54). Според Шпадијер (1973, стр. 77) затворениците најтешко ја доживуваат депривацијата на слобода бидејќи таа претставува морално отфрлање на криминалците од страна на отвореното општество.

Депривација од материјални добра е можноста за користење на разни материјални добра во смисла на подобрување на квалитетот на живот и општото задоволство во услови на издржување на казната е значително стеснета и намалена. Во затворениот систем осуденото лице добива само она што му е нужно и неопходно, а му недостасуваат работи кои ја чинат или истакнуваат индивидуалноста. Тука мислиме на посебна облека, обувки, на посебна храна, пијалаци па и цигари. Овој облик на депривација посебно ги погодува оние затвореници кои на слобода уживале во многубројни материјални добра. Овој вид на депривација создава три типа на улоги кај осудениците и тоа: Горила – затвореник кој насилно одзема материјални добра од другите затвореници; Слабак – тоа е осуденикот кој на тоа не се противи; и Трговец – затвореник кој до материјални добра доаѓа по пат на манипулација и измами (Мејовшек, 2001, стр. 28).

Депривација на сексуалните односи - До крајот на девесеттите години се зборуваше за депривација на хетеросексуални односи, но со депатологизација на хомосексуални односи и промена на ICD 10 (МКВ) се наметна потребата за промена на името на оваа депривација во депривација на сексуални односи. Депривацијата на хетеросексуалните односи е нормална последица на издвојувањето на лицата од социјалната средина. Субјективно е чувството на лишено од можноста за сексуални односи бидејќи законот овозможува слободновидување со брачен другар, вереница, девојка која е заведена во списокот на лица кои можат да дојдат во посета. Поради таквите околности се зголемува веројатноста од хомосексуални односи во затвореното општество. Покрај оние затвореници кои претходно имале такви склоности, некои осуденици се присилени, или во хомосексуални односи се впуштиле само привремено, бидејќи не можеле да ја издржат состојбата на фрустрација до која доведува депривацијата на хетеросексуалните односи. Според Сајкс (1958, стр. 85) постојат, исто така, три улоги во врска со ова депривација. Едната се нарекува „vuk“ и е активен давател на хомосексуални услуги; втората улога се нарекува „punk“ и тоа е личност која се согласува на хомосексуален однос и за тоа добива награда или пак е принудена со сила. Третата улога се нарекува „fag“, тоа е личност која се

впушта доброволно и по сопствена желба во хомосексуален однос, склон е кон хомосексуалност, се облекува и однесува како личност од женски пол.

Депривација од независност (автономија) - За време на издржувањето на казната лишување од слобода осудените лица се принудени да го почитуваат куќниот ред, тоа значи дека немаат или имаат сосема мала можност за нешто да одлучуваат. Недоволната информираност за разни одлуки кои ги донесува управата, смалената можност за донесување на сопствени одлуки и неинформираноста за причините за донесување на одлуки на затворската управа УИС (Управата за извршување на санкции) го доведува осуденото лице до слаб, беспомошен и зависен статус (како да е мало дете).

Депривација од безбедност (сигурност) - За најголем број на осудените лица кои издржуваат казна лишување од слобода овој вид на депривација е најтежок. Овој облик на депривација произлегува или го создава големата концентрацијата на насилни деликвенти на еден таков мал или затворен простор. Голем дел од осудените лица во затворот се плашаат од напад врз нивниот физички и психички интегритет. Исто така во голема мера ги загрижува неизвесноста од исходот на потенцијалниот напад (Сајкс, 1958, стр. 77).

Поради непријатностите што ги доживуваат од разните облици на депривации за време на издржувањето на затворската казна кај осудените лица можат да се јават следните реакции: физичко бегство, повлекување во себе, признавање на пораз, губење надеж, бунтување, мирен облик на протест за промена на правилата и др. (Сајкс, 1958, стр. 83).

Методологија

Проблем на ова истражување се депривациите кај осудените лица кои издржуваат казна лишување од слобода, и заводска мерка упатување во ВПД. Имено, целта е да се утврди видот и степенот на депривации и која е поврзаноста на степенот на депривација со независните варијабли: времето поминато во затвор; рецидивоста во пенолошка смисла; возраста и полот на осуденото лице. Истражувањето е реализирано во казненоправните установи од затворен тип, и тоа: КПД Идризово, КПД Штип, Затвор за деца Охрид и ВПД Тетово (полуотворен тип) во село Волковија. Во КПД Идризово се издржува казна лишување од слобода за возрастни и млади полнолетни лица од машки и женски пол. Во затворот Идризово, исто така, се издржува и казна затвор за деца од понежниот пол. Во затворот во Штип се издржува казна затвор за возрастни и млади полнолетни лица од машки пол. Во Затворот за деца во Охрид се издржува исклучиво казна затвор за деца од машки пол до својата 23-та година од животот. После 23-та година се префрлува во некоја од КПУ или во затвори за возрастни. Во пенитенцијарната установа ВПД Тетово - село Волковија која е од полуотворен тип се издржува заводската мерка упатување во воспитно-поправен дом со времетраење од 1 до 5 години.

Хипотези

- Степенот на депривираност кај затворените лица опаѓа со истекувањето на казната
- Кај повратниците во пенолошка смисла имаме помал степен на депривација за разлика од примарните деликвенти
- Кај малолетните лица кои издржуваат казна затвор за деца и заводска мерка упатување во ВПД постои понизок степен кај сите видови на депривации за разлика од полнолетните лица
- Кај жените затворенички постои понизок степен на депривираност

Примерок

Во студија беа анкетирани, односно интервјуирани 150 испитаници од кои 130 полнолетни осуденици (100 мажи и 30 жени) и 20 лица осудени како деца и тоа со казна затвор 5 лица и 15 лица на кои им е изречена заводска мерка упатување во ВПД. Во истражувањето беа опфатени и лицата од службата за ресоцијализација во наведените установи и тоа 4 стручни лица во КПД -Штип; 11 стручни лица во КПД - Идризово; 3 стручни лица од Затвор за деца Охрид и 7 стручни лица од ВПД или вкупно 25. Само едно лице (психолог во ВПД Тетово) имаше помалку од 5 години работен стаж.

Методи и техники

Податоците за истражувањето се собрани преку анкетаирање, полуструктурирано интервју и неформални разговори со осудените лица и персоналот на службата за превоспитување односно ресоцијализација.

Инструменти

- анкетен прашалник преземан од Јелена Џ. Шпадијер (1973)
- полуструктурирано интервју и неформални разговори

Прашалникот беше анонимен и истиот опфаќа три типа на прашања. Првата група на прашања се однесуваат на: година на старост, вид на кривично дело за кое е осуден, време на престој во установата, дали е претходно осудуван, во кој тип на одделение престојува и степенот на образование. Втората група на прашања се однесуваат на депривациите, односно на условите и правилата на живеење во затворот. Третата група на прашања се однесуваат на лични забелешки за функционирањето на затворскиот живот и нивни предлози како да се подобрат условите за подобар живот.

Анализа и дискусија на резултатите

Табела 1. Депривација кај осудени машки лица според времето во затвор

Видови на депривации	Осудени лица					
	Прва половина од казната	N 50	%	Втора половина од казната	N 50	%
Слобода	а) многу тешко	35	70	а) многу тешко	33	66
	б) тешко	11	22	б) тешко	12	24
	в) средно	4	8	в) средно	5	10
	г) лесно			г) лесно		
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Материјални добра	а) многу тешко	30	60	а) многу тешко	29	58
	б) тешко	12	24	б) тешко	11	22
	в) средно	6	12	в) средно	8	16
	г) лесно	2	4	г) лесно	2	4
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Сексуални односи	а) многу тешко	29	58	а) многу тешко	27	54
	б) тешко	11	22	б) тешко	11	22
	в) средно	10	20	в) средно	12	24
	г) лесно			г) лесно		
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Автономија независност	а) многу тешко	16	32	а) многу тешко	14	28
	б) тешко	10	20	б) тешко	8	16
	в) средно	21	42	в) средно	22	44
	г) лесно	3	6	г) лесно	6	12
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Безбедност - сигурност	а) многу силно	25	50	а) многу силно	25	50
	б) доста силно	11	22	б) доста силно	12	24
	в) донекаде силно	10	20	в) донекаде силно	11	22
	г) не чувствувам несигурност или страв	4	8	г) не чувствувам несигурност или страв	2	4
	д) нема такви осуденици			д) нема такви осуденици		

Од презентираниите резултати во табела 1 може да се констатира дека времето поминато во затворениот систем влијае на присуството, односно степенот на депривации, но не во значајна мера. Од интерпретираните резултати може да се заклучи дека секоја од наведените депривации се манифестира во поголем степен кај затворениците кои ја издржуваат првата половина од изречената казна затвор, односно со изминувањето на казната се намалува степенот на депривација, но таквата разлика не е многу статистички значајна. Врз основа на наведеното можеме да заклучиме дека хипотезата Степенот на депривација кај затворените лица опаѓа со истекувањето на казната делумно е потврдена.

Табела 2. Депривација кај осудени машки лица според повратот

Видови на депривации	затвореници					
	примарни деликвенти	N 50	%	Повратници рецидивисти	N 50	%
Слобода	а) многу тешко			а) многу тешко		
	б) тешко	38	76	б) тешко	33	66
	в) средно	9	18	в) средно	12	24
	г) лесно	3	6	г) лесно	5	10
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Материјални добра	а) многу тешко	26	52	а) многу тешко	29	58
	б) тешко	14	28	б) тешко	11	22
	в) средно	8	16	в) средно	8	16
	г) лесно	2	4	г) лесно	2	4
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Сексуални односи	а) многу тешко	18	36	а) многу тешко		
	б) тешко	15	30	б) тешко	27	54
	в) средно	14	28	в) средно	11	22
	г) лесно	3	6	г) лесно	12	24
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Автономија независност	а) многу тешко	13	26	а) многу тешко	14	28
	б) тешко	12	24	б) тешко	8	16
	в) средно	23	46	в) средно	22	44
	г) лесно	2	4	г) лесно	6	12
	д) многу лесно			д) многу лесно		

Безбедност - сигурност	а) многу силно	25	50	а) многу силно	23	46
	б) доста силно			б) доста силно		
	в) донекаде силно	14	28	в) донекаде силно	12	24
	г) не чувствувам	8	16	г) не чувствувам	11	22
	несигурност или страв	3	6	несигурност или страв	4	8
	д) нема такви осуденици			д) нема такви осуденици		

При утврдување на повратот, односно рецидивизмот се раководе-
вме од издржување на казна затвор во која било пенитерциерна установа
во земјата или во странство. Според прикажаните резултати на табела 2
може слободно да констатираме дека степенот на депривации кај примар-
ните делинквенти – затвореници е поизразен за разлика од затворениците
кои по втор или трет пат доаѓаат на издржување на затворска казна. Влија-
нието на повратот посебно е евидентирано кај депривацијата на слобода,
материјалните добра, сигурноста или независноста и хетеросексуални-
те односи. Според наведеното можеме да заклучиме дека хипотезата *Кај*
повратниците во пенолошка смисла имаме помал степен на депривација за раз-
лика од примарните делинквенти е делумно потврдена.

Табела 3. Депривација кај осудени женски лица на казна затвор

Видови на депривации	Осудени лица					
	Прва ½ од казната	N 15	%	Втора ½ од казната	N 15	%
Слобода	а) многу тешко	12	80	а) многу тешко	11	73,3
	б) тешко	3	20	б) тешко	2	13,3
	в) средно			в) средно	2	13,3
	г) лесно			г) лесно		
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Материјални добра	а) многу тешко	9	60	а) многу тешко	8	53,3
	б) тешко	4	26,7	б) тешко	3	20,0
	в) средно	4	26,7	в) средно	3	20,0
	г) лесно			г) лесно	1	6,7
	д) многу лесно			д) многу лесно		

Сексуални односи	а) многу тешко	8	53,3	а) многу тешко	6	40
	б) тешко	4	26,7	б) тешко	6	40
	в) средно	2	13,3	в) средно	3	20
	г) лесно	1	6,7	г) лесно		
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Автономија независност	а) многу тешко	3	20,0	а) многу тешко	2	13,3
	б) тешко	4	26,6	б) тешко	3	20,0
	в) средно	6	40,0	в) средно	6	40
	г) лесно	1	6,7	г) лесно	3	20,0
	д) многу лесно	1	6,7	д) многу лесно	1	6,7
Безбедност - сигурност	а) многу силно	6	40,0	а) многу силно	5	33,3
	б) доста силно	5	33,3	б) доста силно	4	26,7
	в) донекаде силно	4	26,7	в) донекаде силно	3	20,0
	г) не чувствувам несигурност или страв			г) не чувствувам несигурност или страв	3	20,0
	д) нема такви осуденици			д) нема такви осуденици		

Според податоците прикажани на табела 3 ако ги земеме заедно одредниците на скалата за депривации (многу тешко и тешко односно лесно и многу лесно) може да се констатира дека времето поминато во затвор влијае врз степенот на депривираност кај затворените лица од женски пол. Како кај машките така и кај жените затворенички во првата половина од издржувањето на казната имаме поголем степен на депривација. Речиси кај сите депривации со исклучок на депривацијата на автономност или неизвесност имаме приметлива разлика во интензитетот на доживување. Според горенаведеното може да се заклучи дека и кај жените затворенички е потврдена третата хипотеза *Степенот на депривираност кај затворените лица опаѓа со истекувањето на казната.*

Жените затворенички најтешко ја поднесуваат депривацијата на слобода и тоа од вкупно 30 осуденички во првата половина од издржувањето на казната 80 % многу тешко, а 20 % тешко ја поднесуваат односно доживуваат депривираноста на слободата. Слична е состојбата и кај затвореничките кои ја издржуваат втората половина од затворската казна каде што, исто така, имаме висок степен на депривираност од слобода (73 % многу тешко, а 13,3 % тешко ја поднесуваат лишеноста од слобода). Застапеноста на останатите депривации варира, што значи некоја е поизразена и присутна кај машките затвореници, а друга депривација кај женските затворенички. Според кажаното можеме да заклучиме дека хипотезата *Кај жените затворенички постои понизок степен на депривираност* не се потврдува.

Од резултатите презентирани на табела 4 може да се констатира дека постои мала разлика во доживувањата на депривациите меѓу децата кои издржуваат казна затвор за деца и оние кои издржуваат заводска мер-

ка упатување во ВПД. Ако ги земеме и обработиме заедно одредниците за мерење на степенот за депривираност (многу тешко и тешко како висок степен на депривираност односно лесно и многу лесно како низок степен на депривираност тогаш можеме да констатираме дека 80 % од испитаниците кои издржуваат казна затвор за деца имаат висок степен на депривираност. Според овој начин на обработка на податоците и кај испитаниците кои издржуваат заводска мерка упатување во ВПД имаме висок степен на депривираност и истата изнесува 87 % од децата. Според резултатите прикажани на табела 4 лишувањата од материјални добра и услуги е со низок степен на депривираност и тоа посебно кај децата кои издржуваат заводска мерка. Таквите резултати се должат на добрата храна, извонредното сместување, хигиената, спортски терени за секој павилјон, посебни простории за слободни активности, библиотека и разните услуги што ги нуди воспитно-поправниот дом во насока на поквалитетен живот во установата. Во ВПД Волковија секое дете, доколку сака може да биде сместено во посебна соба која располага со сопствена бања, ТВ-приемник и ИТ-опрема која се користи за видеотелефонски разговори.

Табела 4. Степен на депривација кај осудени деца на казна затвор и заводска мерка упатување во ВПД

Видови на депривации	Осудени лица					
	На казна затвор за деца вкупно	N 5	%	Заводска мерка ВПД вкупно	N 15	%
Слобода	а) многу тешко	2	40	а) многу тешко	4	26,7
	б) тешко	2	40	б) тешко	9	60,0
	в) средно	1	20	в) средно	1	6,6
	г) лесно			г) лесно	1	6,6
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Материјални добра	а) многу тешко	1	20	а) многу тешко	1	6,6
	б) тешко	3	60	б) тешко	4	26,7
	в) средно	1	20	в) средно	6	40,0
	г) лесно			г) лесно	4	26,7
	д) многу лесно			д) многу лесно		
Сексуални односи	а) многу тешко			а) многу тешко		
	б) тешко			б) тешко	2	13,3
	в) средно	1	20	в) средно	4	26,6
	г) лесно	3	60	г) лесно	8	53,3
	д) многу лесно	1	20	д) многу лесно	1	6,7

Автономија независност	а) многу тешко	1	20	а) многу тешко	2	13,3		
	б) тешко			б) тешко				
	в) средно			в) средно			3	20
	г) лесно			г) лесно			7	46,7
	д) многу лесно	4	80	д) многу лесно	3	20		
Безбедност - сигурност	а) многу силно	1	20	а) многу силно	1	6,6		
	б) доста силно			б) доста силно				
	в) донекаде силно			в) донекаде			1	6,6
	г) не чувствувам несигурност или страв			г) не чувствувам несигурност или страв			11	73,3
	д) нема такви осуденици	1	20	д) нема такви осуденици	2	13,3		

*Депривацијата на сексуални односи и двете групи на испитаници лесно или многу лесно ја поднесуваат. Депривацијата на сигурност или безбедност е, исто така, со низок степен на појавување. Имено таквите резултати се должат на доволниот број на вработени во службите за ресоцијализација и безбедност, на просторните услови кои им се на располагање, на речиси секојдневниот индивидуален третман, но и на пристапот на службата за ресоцијализација која несобично се дава во подобрувањето на квалитетот на живот што најдобро може да се види од одговорите на прашањата: Што најмногу ви смета во установата; Од што сте најмногу задоволни и Што би предложиле да се подобри вашиот живот и функционирањето во установата. Според наведеното можеме да констатираме дека хипотезата *Кај малолетните лица кои издржуваат казна затвор за деца и заводска мерка упатување во ВПД постои низок степен кај сите видови на депривации делумно е потврдена.**

На прашањата од отворен тип се регистрирани само оние одговори кои се наведени од минимум 5 осуденици.

На прашањето *Во Затворот посебно сум задоволен од?*

Не добивме ниеден одговор.

На прашањето *Во оваа КП-установата најмногу ми смета,* ги добивме следните одговори:

- Немање на соодветна здравствена заштита - 87
- Немање на хигиена (немање тоалети, бањи, средства за хигиена) - 119
- Неквалитетна храна - 121
- Ограничено време на посета - 67
- Нееднаквост на осудениците - 79
- Користење на партиски привилегии - 18
- Корумпираност на вработените (ако сакаш на лекар мораш да

платиш на командирите; за преместување во друго одделение невозможно е без мито; Ако сакаш прераспоредување во друга КПУ потребни ти се исто така пари; Доколку сакаш повеќе посети или поголема тежина на пратка т.е. пакет исто ти е потребна врска или пари, ако сакаш да бидеш работно ангажиран пак ти требаат пари, за работно ангажирање надвор и да не зборуваме) - 76

- Премногу бучава, метеж и пренатрупаност со осудени лица во затворот - 67
- Насилство, провокации и местенки колку сакаш (за 20 ЕУР можеш да истепаш кого сакаш) - 87
- Хомосексуалците се проблем не се ни кријат при задоволувањето на потребите и тоа не само оние што тоа го посакуваат туку има и такви кои се нудат за пари; секс со присила, ако е некој немоќен нека му ја мисли - 63
- Лихварство и од осудениците и од командирите - 34
- Поднесувам барања и молби, а не добивам одговори - 56

На прашањето *За подобрување на условите за живот и работата во затворот предлагам*, ги добивме следните одговори:

- Подобрување на безбедноста - 83
- Подобра храна - 126
- Подобра хигиена - 97
- Помалку затвореници во групите - 76
- Навремена и подобра здравствена заштита - 67
- Подолго времетраење на посетите - 46
- Работен ангажман за секој којшто сака - 43
- Организирање на спортски натпревари - 9
- Одржување на концерти - 12

Заклучок

Од анализа на добиените резултати можеме да констатираме дека депривациите и фрустрациите кај осудените лица се последица на лишувањето од слобода и како такви претставуваат сериозен проблем по менталното и физичкото здравје на затворениците, но истовремено и проблем за реализацијата на третманот на ресоцијализација. Проверката на поставените хипотези е направена преку проверен анкетен прашалник изработен од Јелена Шпадијер (1973) на 150 осудени лица од кои 130 возрасни и 20 деца во судир со законот на кои им е изречена казна затвор, затвор за деца и заводска мерка упатување во ВПД.

Во трудот е испитувана поврзаноста на зависните варијабли: депривација на слобода, на материјални добра, хетеросексуалните односи, на автономноста - независноста, депривација на сигурноста, со независните варијабли и тоа: времето поминато на издржување на затворска казна, со статусот на затворениците односно дали се примарни затвореници или рецидивисти. Резултатите се табеларно прикажани и дескриптивно. Врз основа на анализа на резултатите добиени од анкетните прашалници од осудениците како и од неформалните разговори со персоналот од службата за ресоцијализација дојдовме до следните заклучоци:

1. Хипотезата Степенот на депривираност кај затворените лица опаѓа со истекувањето на казната *делумно е потврдена*
2. Хипотезата Кај повратниците во пенолошка смисла имаме помал степен на депривација за разлика од примарните деликвенти е исто така *делумно потврдена*. (не постои значајна статистичка разлика)
3. Кај жените затворенички постои понизок степен на депривираност *не се потврдува*
4. Кај малолетните лица кои издржуваат казна затвор за деца и заводска мерка упатување во ВПД постои низок степен кај сите видови на депривации *делумно е потврдена*.

Ограничувања на ова истражување се:

- - малиот односно ограничен број на осудени деца на казна затвор за деца и заводска мерка упатување во ВПД
- - недоволен број на испитаници од женски пол

Земајќи ги предвид одговорите од добиените анкетни прашалници и од неформалните разговори со дел од осудениците и персоналот во одделот за ресоцијализација

Во насока на подобрување на квалитетот на животот на затворениците и целокупното функционирање работата на установите кои се занимаваат со пенолошка пракса, односно превоспитување на осудени лица како главна цел на изречената санкција ги наведовме следните препораки:

- Нови вработувања во КПД за да се исполнат стандардите според број на затвореници.
- Утврдување на примарните, приоритетните и посебните потреби кај осудените лица.
- Намалување на бројот на осудени лица во групите.
- Тотална реконструкција на објектите или изградба на нов КПД со потребните стандарди.
- Работно ангажирање на оние кои се психофизички здрави.
- Преквалификација и доквалификација поради конкурентност на пазарот на труд после излегувањето од затвор.

- Повеќе погодности со цел ублажување на депривациите.
- Квалитетна и благовремена здравствена заштита.
- Вработување на психијатар и интернист заеднички за двете КПУ во Скопје.
- Откривање и превенција на насилството во затворите.
- Подобрување на хигиената.
- Квалитетна исхрана.
- Неформално и формално образование (заради дооформување на основното и средното образование).
- Активирање на занаетчиските погони и агроекономијата во затворите.
- Договори за работно ангажирање на осуденици со фирми од отвореното стопанство.
- Заеднички проекти со бизнис-секторот.
- Имплементирање на препораките од агенциите и телата на Европската Унија.
- Меѓународна соработка со други КПУ во насока на подобрување на ефикасноста и успешноста на третманот на ресоцијализација.

Литература

1. Goffman, E. A. (1968) Etude sur la condition sociale des malades mentaux et autres reclus – Les editions mminuit , Paris,
2. Moris, T., Moris, P., Pentonviiiie. A Sociological Study of a English Prison – Routledge and Kegan Paul London.
3. Sykes, G.M (1958) The society of captives, Princetion University Press, Princetion.
4. Sykes, G., Messinger, S.L. (1960): The inmate social syste (u) Cloward, R.A. i dr Theoretical studies in social organization of the prison, Social Science Research Council, New York.
5. Petrović, V., Jovanić, G. (2018): Uticaj radnog angazovanja osudjenih na deprivaciju slobode, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Vol. XXXVII / 1 / 35-51 .
6. Јованиќ Г. (1995). Депривација осуџених лица у КПД Сремска Митровица. Београд: Београдска дефектолошка школа.
7. Видановиќ, И. (2006). Речник социјалног рада. Београд: Асоцијација центара за социјални рад Србије,
8. Мојаноски, Ц., Бачановиќ, О., Малетиќ, И., Батиќ, Д., Стефановска В., Миленковска, М., Илијевски И., Јованова Н., и Димитровска, А., (2014). Положба на осудените лица во пенитенцијарните установи во Македонија, Скопје: Факултет за безбедност.
9. Закон за извршување на санкции, Сл. весник на РСМ. бр. 08-2584/2 од 17 мај 2019 година.
10. Нанев, Л., Лажетиќ, Г., Петровска Н. (2022). Акти за спроведување на третманот и поставувањето со децата во воспитно-поправен дом, Скопје: Совет за превентива против малолетничка деликвенција.
11. Правилник за составот на комисијата за користење на погодности, видот и начинот на користење на погодностите на осудените лица, Сл. весник на РСМ, број 168/2020 од 22.6.2020 година.
12. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deprivation> 29.7.2023

DEPRIVATION IN ADULTS AND CHILDREN SERVING A SENTENCE IN PRISON I.E. JUVENILE DETENTION CENTER

Kitkanj Z.

*University "Ss. Cyril and Methodius"- Skopje, Faculty of Philosophy,
Institute of Special Education and Rehabilitation*

*Each convicted adult and child in conflict with the law differs in its biological, emotional, intellectual and social characteristics that affect integration into the closed social system. Individual differences in the experience of deprivations arise from the above as well. Various forms of deprivations, which affect the mental health of each individual, represent a significant factor that complicates the process of re-education and return of convicted children and adults to the open society. The **issue** of this research is the various forms of deprivations produced by the deprivation of liberty sentence, as well as the degree or level of their occurrence among adults and juvenile convicts. The **research sample** consists of 100 convicted persons selected according to the type of ward in which they are serving their sentence, their age and the time spent in the closed system. The research is carried out in the following institution: Ohrid Juvenile Prison, Idrizovo Penitentiary & Correctional Facility and Penitentiary & Correctional Facility in Shtip. In terms of the level of security, the degree of restriction of freedom of movement and the types of treatment applied to convicted persons, all facilities are closed type facilities. The data for the research were obtained through a survey and a semi-structured interview. The following independent variables were used in the research: type of ward according to closure; the time spent in prison, as well as recidivism in the penological sense. The dependent variable is the degree, that is, the level of the presence of deprivation. The research results indicate that there is a difference in the degree of the presence of deprivations according to: the time spent in prison; the age, whether the individuals are recidivists in the penological sense, as well type of the facility, that is, the ward depending on the level of security, the degree of restriction of freedom of movement and the types of treatment applied to convicted persons.*

Keywords: *(convicts, deprivations, adults, children, penitentiary & correctional facility).*